

Forskerforbundets politikk for instituttsektoren

Notat vedtatt av Hovedstyret 03.12.2015

1. INNLEDNING

Forskerforbundet organiserer vitenskapelige, faglige og teknisk-administrativt tilsatte i instituttsektoren. Dokumentet «Forskerforbundets politikk for instituttsektoren» utgjør forbundets politikk på området. Forskerforbundet arbeider for å synliggjøre instituttsektorens betydning for kunnskapsproduksjonen og for å sikre gode betingelser for forskning og faglig utvikling i sektoren. Forskerforbundets egen undersøkelse om Faglig utvikling og arbeidsvilkår i instituttsektoren ([Skriftserien 7/2014](#)) avdekket utfordringer for ansatte i sektoren når det gjelder konkurransesituasjonens innvirkning på arbeids- og forskningsvilkår. Dokumentet er vedtatt av Hovedstyret og utfyller Forskerforbundets [arbeidsprogram](#).

Instituttsektoren utgjør en sentral del av forskningssystemet i Norge og utfører omtrent 25 prosent av all forskning målt i ressurser til FoU. Det er en heterogen sektor der de fleste er organisert som stiftelser, aksjeselskaper eller som statlige virksomheter. Forskningsinstituttene utfører både anvendt forskning og grunnforskning, som regel i et oppdragsmarked, og skal fungere som bindeledd mellom næringsliv og forskning samt som kunnskapsleverandør for offentlige organer regionalt og nasjonalt.

Forskningsinstituttene samfunnsoppdrag er

«å bidra med forskning av høy kvalitet og relevans til anvendelse i næringsliv, forvaltning og samfunnet for øvrig. Basisfinansieringen skal disponeres til langsiktig kunnskaps- og kompetanseoppbygging, og skal stimulere instituttene vitenskapelige kvalitet, internasjonalisering og samarbeid.»

Det er bred enighet om at både anvendt forskning og grunnforskning med relevans for næringsliv, gjennomført i tett samarbeid med relevante aktører, skal gi kunnskapsbaserte løsninger på viktige samfunnsutfordringer både i dag og i framtiden. Det norske oppdragsmarkedet er begrenset og instituttsektoren opplever i økende grad at universitetene og høyskolene samt internasjonale og nasjonale konsulentbyråer konkurrerer om de samme midlene.

Norge trenger en sterk instituttsektor. For at forskningsinstituttene skal kunne løse sin samfunnsoppgave må de sikres arbeidsbetingelser og rammevilkår som gjør det mulig å opprettholde og videreutvikle et høyt kunnskapsnivå. Dette er nødvendig for at sektorens empiri- og aktørnære kunnskapsproduksjon kan styrke sin internasjonale konkurransekraft. Forskerforbundet mener arbeidsvilkårene til forskerne i instituttsektoren gir grunn til bekymring. Over tid har det utviklet seg en situasjon der de ansatte bruker stadig mer av tiden på akkvisisjon hvor bare en liten del av søknadene blir innvilget, og det blir stadig mindre tid til å drive faglig utvikling. Dette er dårlig bruk av ressurser. Utviklingen bidrar til å svekke sektorens konkurransekraft, og er ikke bærekraftig på lengre sikt.

Det er behov for å utvikle en nasjonal strategi for instituttsektorens framtidige rolle i kunnskapssystemet og en finansieringsmodell som ivaretar sektorens evne til å forvalte og utvikle kunnskap og forskning, både nasjonalt og internasjonalt.

2. INSTITUTTSPESIFIKKE UTFORDRINGER

Instituttsektoren er en heterogen sektor bestående av selvstendige institusjoner som hverken er en del av UH-sektoren eller næringslivet og som utfører både grunnforskning, anvendt forskning og utviklingsarbeid (FoU). Sektoren består av både statlige og private institusjoner med ulik grad av basisfinansiering og inntjeningskrav. Institusjonene har ulike aktører, kunde- og brukergrupper, ulike faglige orienteringer, bakgrunn, historikk, eierstrukturer og finansieringsmodeller. Institusjonene varierer også mye med hensyn til størrelse og antall ansatte. Å utforme en enhetlig politikk for en heterogen sektor kan være en utfordring, men er ikke desto mindre viktig for å hindre individualisering og pulverisering av ansvarsforhold for arbeids- og forskningsvilkår i sektoren

En styrking av instituttene sine forskningsevne, ved blant annet å sikre ansatte ressurser til faglig utvikling, vil øke forskningsinvesteringer i næringslivet og i offentlig sektor. Å utvikle relasjoner mellom forskningssektoren, kommunene og næringslivet anses som viktig for å øke produktiviteten og innovasjonstakten i landet. *En tett kobling mellom forskning og praksis er nødvendig for raskt å kunne omsette kunnskap til samfunnets nytte. Dette er en styrke og egenart ved instituttene sammenlignet med UH-sektoren.*

For å ivareta gode vilkår for forskning og akademisk frihet i instituttsektoren kreves det en strategi for å løse sentrale utfordringer som:

- instituttene sine rolle i kunnskapsproduksjonen og -strukturen
- en konkurransesituasjon preget av ulike konkurransevilkår
- ansattes faglige utvikling

3. SEKTORENS ROLLE I KUNNSKAPSMESSIG ARBEIDSDELING

Forskningsinstituttene spiller en viktig rolle i innovasjon og kobling av grunnforskning og anvendt forskning. Mange forskere i instituttsektoren bidrar for eksempel som veiledere for masterstudenter og PhD-kandidater ved ulike universiteter, noe som bidrar til industri- og næringsrelevans i utdanningen. Dette veilederarbeidet blir i dag ikke belastet universitetene økonomisk, selv om veilederrollen er formalisert. Veilederarbeidet i sektoren er viktig fordi samarbeidet mellom næringsliv, instituttsektor og universiteter gjennom prosjektarbeid bidrar til økt næringslivsrelevans i forskerutdanning så vel som i kompetanseutvikling hos næringsliv og institutter. For at denne samarbeidskonstellasjonen skal kunne fortsette, er det behov for en langsiktig økonomisk sikkerhet for instituttene. Langsiktig kompetansebygging er en forutsetning for at instituttsektoren skal kunne tilby næringsliv og offentlig sektor relevant forskning av høy kvalitet.

UH-sektoren og instituttsektoren både samarbeider og konkurrerer med hverandre. En arbeidsdeling i kunnskapsproduksjonen betyr ikke at det skal være vannrette skott mellom UH-sektoren og instituttsektoren. Samarbeid skaper synergier og utviklingsmuligheter for fagfolk på ulike nivåer i kunnskapsproduksjonen. *Forskningsmeldingen (2012-2013)* gir et bilde av en instituttsektor preget av samarbeid, arbeidsdeling og -konsentrasjon, der det stilles høye faglige krav, krav til brukerorientering og til at instituttene skal inngå i en hensiktsmessig arbeidsdeling. *Strukturmeldingen (2014-2015)* legger større vekt på sammenslåing og institusjonenes størrelse. Forskerforbundet har ingen prinsipielle innvendinger mot større enheter eller fusjoner. Størrelse er imidlertid ingen garanti for kvalitet og fusjoner, mål og prosesser må være basert på frivillighet.

Nasjonale forskningsinstitutter har funksjoner som er knyttet til landets beredskap og behov for kunnskap på spesifikke områder, som blant annet vern mot smitte og giftstoffer eller knyttet til militær beredskap. Slike områder må sikres gjennom offentlige langsiktige grunnbevilgninger og ikke utsettes for tilfeldige politiske svingninger og trender i forskningsbevilgninger. Disse områdene må ha rammebetingelser som sikrer uavhengig og langsiktig kunnskapsproduksjon for at de skal kunne ivareta sitt samfunnsoppdrag. Det må være en balanse mellom ivaretagelsen av nasjonale beredskapsfunksjoner og arbeid for å sikre driftsinntekter.

Regionale institutter skal ha sentrale roller i forsknings-, utviklings og innovasjonspolitikken. De er viktige bindeledd mellom akademisk kunnskapsproduksjon og nærings- og samfunnsliv. En av flere viktige funksjoner er å fungere som inkubator for flerfaglige pilotprosjekter som kan utvikles til større prosjekter med samarbeid mellom instituttsektoren, UH-sektoren og næringslivet. Samfunnsoppdraget som leverandør av kunnskap om regionale forhold må ivaretas, samtidig som de skal utgjøre en del av den nasjonale kunnskapsproduksjonen.

Forskerforbundet vil:

- arbeide for å styrke og synliggjøre instituttsektorens rolle når det gjelder samarbeid og arbeidsdeling i kunnskapssektoren.
- arbeide for at instituttsektoren løftes fram som en eksplisitt samarbeidspartner for UH-sektoren og kommunal sektor for å bidra til økt innovasjon.
- sikre instituttene gode og forutsigbare økonomiske betingelser og rammebetingelser for at de skal kunne gjennomføre sitt samfunnsoppdrag.
- etterlyse en klar politikk fra regjeringen om arbeidsdeling og struktur i sektoren.
- etterlyse en større grad av tverrdepartemental tenkning for forskning i sektoren.
- arbeide for at instituttene får anledning til å spesifisere veilederarbeid for PhD-kandidater som en del av budsjettet i prosjekter som finansieres av Forskningsrådet.

4. KONKURRANSESITUASJONEN

Store deler av instituttsektoren i Norge er basert på at de ansatte selv må skaffe til veie driftsinntekter gjennom å søke prosjektmidler fra ulike hold. Instituttsektoren er i en økonomisk utfordrende situasjon og befinner seg ofte mellom barken og veden i konkurransesituasjoner. Instituttene konkurrerer med hverandre om forskningsmidler både når det gjelder utlysninger fra Norges forskningsråd, EUs rammeprogram og i oppdragsforskningsmarkedet. Instituttene konkurrerer ikke bare innbyrdes, men også med en stadig voksende konsulentbransje både nasjonalt og internasjonalt. Multinasjonale konsulentfirmaer erobrer en stadig større andel av forsknings- og evalueringsoppdragene som lyses ut i Norge. Norsk instituttsektor kan ikke konkurrere på lønns- og arbeidsbetingelser i et internasjonalt marked, men må i stedet satse på faglig kvalitet og dyktighet. For å bli i stand til dette, må de ansatte i sektoren gis mulighet til faglig utvikling. Instituttene møter også sterkere grad konkurranse fra UH-sektoren, som i de senere årene i større grad møter krav og incentiver for å skaffe til veie eksterne midler gjennom anvendt forskning og oppdragsforskning. Instituttsektoren opplever at den ikke har like konkurransevilkår hverken i forhold til konsulentbransjen eller UH-sektoren. Konsekvensen er høyere arbeids- og akkvisisjonspress og mindre ressurser og tid til faglig utvikling.

Formålet med den statlige basisfinansieringen til forskningsinstitutter er å sikre langsiktig og relevant kompetansebygging og forskningstjenester av høy internasjonal kvalitet. Basisfinansieringen skal også stimulere til internasjonalisering og samarbeid. Statlige basisbevilgninger varierer, men utgjør i snitt omtrent 11 prosent av instituttene finansiering. Europeiske forskningsinstitutter mottar mellom 15 og 50 prosent av sin finansiering gjennom basisbevilgninger. Sammenlignet med UH-sektoren og utenlandske forskningsinstitutter, har norske forskningsinstitutter lav basisfinansiering.

Konkurransen om forskningsmidler fra EU øker. Instituttsektoren er tilpasset programforskning og skal ha kunnskap på særlige områder og på regionale problemstillinger. At sektoren raskt skal omstilles til å skrive EU-søknader og hente mer midler fra EU, kan være en utfordring for mange på kort sikt. Det krever ekstra ressurser i form av tid til strategisk langsiktig planlegging og relasjonsbygging som i de fleste tilfeller overgår det aktuelle instituttets basisbevilgning. Relasjonsbygging krever tid og ressurser som ikke gir umiddelbar avkastning, men som må betraktes som langsiktige investeringer. Ressurser til faglig utvikling og langsiktig kunnskapsbygging må ofte prioriteres bort når den økonomiske situasjonen til forskningsinstituttene blir stram.

De regionale instituttene (Fokusinstituttene) bør kunne ha rammeavtaler med departementer og fylkeskommuner om kunnskapsleveranser. De nasjonale instituttene bør ha tilsvarende avtaler på sine fagområder. Rammeavtaler kan være et tveegget sverd i de tilfellene der man ikke når opp i konkurransen, men samtidig bidrar de til å redusere tidsbruken på akquisisjon og til å skape forutsigbarhet i en sektor preget av store omskiftninger og korte tidshorisonter.

Forskningsbasert kunnskap som fundament for samfunnsutviklingen vil svekkes i en konkurransesituasjon som ikke er bærekraftig. Industrialisering av forskningsbasert kunnskapsproduksjon gjennom at forskningsoppdrag stykkes opp og bestillingene detaljstyres, er tendenser som nå gjør seg gjeldende i et oppdragsforskningsmarkedet. Dette er ikke en ønsket utvikling og reduserer mulighetene til å forske på større og helhetlige problemstillinger og til å kunne stille overordnede spørsmål. Offentlige oppdragsgivere etterspør i større grad konsulentbaserte løsninger enn forskningsbasert kunnskap som tar høyde for samfunnsmessig kompleksitet og mangfold. I sum bidrar dette til å svekke det nødvendige kunnskapsgrunnlaget for god og effektiv samfunnsstyring.

Forskerforbundet mener det er viktig å sikre god basisbevilgning til instituttsektoren.

Økte basisbevilgninger skal:

- kompensere for oppdragsmarkedets manglende evne til å tenke langsiktig.
- sikre langsiktig kompetansebygging på instituttnivå og styrke instituttene evne til å møte svingninger i oppdragsmarkedet.
- brukes til faglig utvikling hos de ansatte for at de skal kunne møte kunnskapsbehovet i næringsliv og forvaltning og bygge opp under instituttene egne strategier.
- gjøre det mulig for de private instituttene å konkurrere om EU-midler på lik linje med andre sektorer både nasjonalt og internasjonalt.

Forskerforbundet vil arbeide for:

- fullfinansiering av EU-prosjekter.
- transparens i søknadsprosesser.
- øke den offentlige anbudsgrensen fra 500 000 til 1 000 000 kroner for å bidra til mer langsiktighet og redusere tidsbruken på anbudskonkurranser både hos oppdragsgiver og i instituttsektoren.
- utvikling av bestillerkompetanse hos oppdragsgivere.

5. ARBEIDSVILKÅR OG LØNNSBETINGELSER

De ansattes kunnskap og kompetanse er instituttsektorens viktigste ressurs. Det er derfor avgjørende at deres arbeidsvilkår og faglige utvikling blir ivarettatt på best mulig måte. Imidlertid bidrar dagens sterke anbudsfokus, og en stadig tøffere konkurransesituasjon, til å svekke de ansattes arbeidsvilkår og faglige utvikling. Stadig mer arbeidstid og ressurser brukes på å konkurrere om prosjektmidler. Kun en liten del av søknadene blir innvilget. Dette er sløsing med tid og forskningsressurser. Den vitenskapelige kunnskapsproduksjon og faglig utvikling må som en konsekvens av dette ofte foregå utenfor normalarbeidstiden. Når prosjekter underbudsetteres med hensyn til arbeidstimer for å nå opp i konkurransen om prosjektmidler, medfører dette kostnader som den enkelte forsker må bære i form av arbeid på fritiden.

I alle sektorer er faglig oppdatering for de ansatte grunnleggende nødvendig for at de skal kunne etablere seg og fortsette å hevde seg i forskningsfronten. Imidlertid lider kompetanse- og karriereutviklingen i instituttsektoren kraftig under dårlige rammebetingelser. Forskerforbundet mener det er viktig å hindre videre tendenser til industrialisering av kunnskapsproduksjon. Formålet med den statlige basisfinansieringen av forskningsinstitutter er å sikre langsiktig kompetanseutvikling. Dette må komme den enkelte forsker til gode i form av kompetanse- og karriereutvikling.

Sektoren er preget av heterogenitet når det gjelder rammevilkår, lov- og avtaleverk, organisasjonsstruktur, finansiering, inntjeningskrav, grad av medbestemmelse samt lønns- og stillingssystemer. Ved de fleste institusjoner skjer alle lønns- og tarifforhandlinger lokalt, og det opereres med individuell avlønning. Ansvar for arbeids- og lønnsbetingelser individualiseres og pulveriseres i en situasjon der økt konkurranse blir det overordnede målet. Det er viktig at lokale tillitsvalgte sikres gode rammevilkår i en sektor der mesteparten av arbeidstiden må være fakturerbar tid og retten til medbestemmelse står svakere fordi en i store deler av privat sektor mangler Hovedavtale (Abelia).

Tette bånd mellom forskningsinstitutter og forvaltningen stiller strenge krav om vern av den akademiske friheten, som er en forutsetning for de ansattes faglige integritet og troverdighet. Ulik tilgang til dataregister, litteraturbaser, forskningsutstyr og tid medfører ulikheter i tilgang til viktige støttefunksjoner som representerer en utfordring for forskernes akademiske frihet.

Datamateriale som blir brukt til å skrive rapport til oppdragsgiver utgjør i mange tilfeller et uutnyttet potensiale og kilde til videre forskning. Den enkelte oppdragsgiver vil eller kan vanligvis ikke betale for tid og ressurser til bearbeiding og utvikling av datamaterialet. Det må settes av midler for å sikre en bedre utnyttelse av slikt materiale.

Forskerforbundet vil arbeide for:

- at ansatte i forskningsinstituttene sikres gode og trygge arbeidsvilkår og mulighet for faglig utvikling.
- å etablere klare ansvarsforhold mellom arbeidsgivere, interessenter og ansatte når det gjelder ansvar for arbeids- og forskningsvilkår.
- å ivareta og videreutvikle modellen for stillingsstruktur og karriereveier etter modell fra UH-sektoren som gir forutsigbare karriereforløp i tråd med kvalifikasjoner.
- at 25 prosent av arbeidstiden kan avsettes til egen faglig utvikling.
- at virksomhetene legger til rette for kompetanseutvikling og stillingsopprykk.
- et eget Forskningsråds-program for forskningsfri for ansatte i instituttsektoren.
- å opprette et eget program i Forskningsrådet som er forbeholdt instituttsektoren for at den skal kunne forske videre på de store datamengdene som i dag ikke blir brukt.
- å sikre tilgang til viktige støttefunksjoner som blant annet tilgang til vitenskapelige artikler.
- å fremme og videreutvikle akademisk frihet i sektoren.